

LISÄOPETUKSEN OPETUSSUUNNITELMA 2016

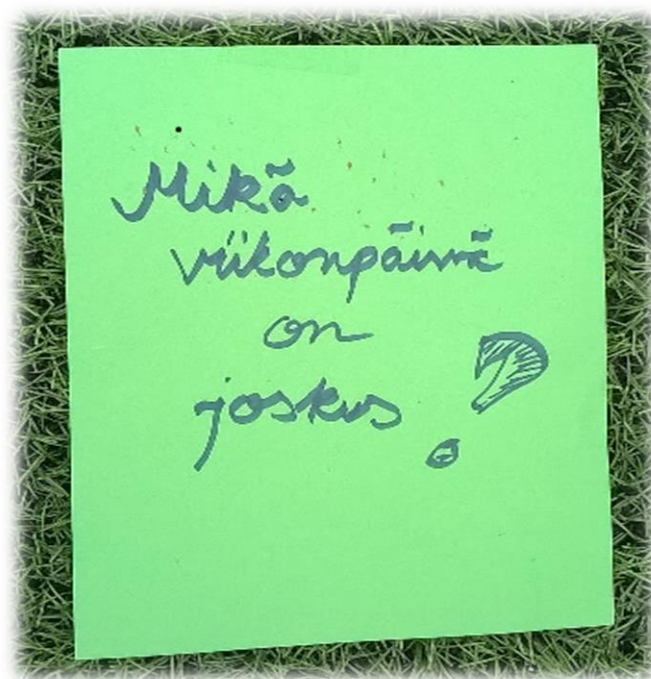
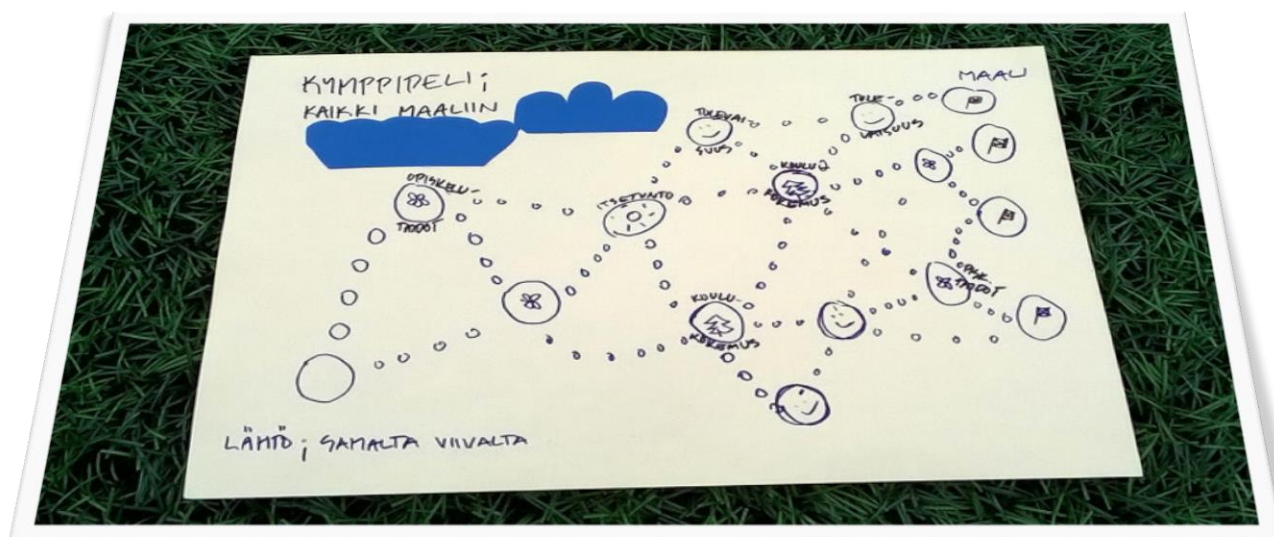
Helsingin kaupunki

Sisällys

LUKIJALLE – Mitä on lisäopetus?	2
LUKU 1 LISÄOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN HELSINGISSÄ.....	3
1.1. Lisäopetuksen tehtävä.....	3
1.2. Järjestämisen periaatteet	3
1.3. Opetuksen arvoperusta ja oppimiskäsitys.....	4
LUKU 2 LISÄOPETUKSEN TAVOITTEET JA KESKEINEN SISÄLTÖ.....	5
2.1. Lisäopetuksen tavoitteet	5
2.2. Lisäopetuksen keskeiset sisällöt	7
2.3. Opiskelusuunnitelma.....	9
LUKU 3 LISÄOPETUKSEN TOIMINTAKULTTUURI.....	10
3.1. Sujuva arki	10
3.2. Oppimisympäristöt ja työtavat.....	10
3.3. Yhteistyö lisäopetuksessa	12
3.4. Opiskelijoiden osallisuus.....	12
3.5. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	13
LUKU 4 OPISKELIJAN OPINTOJEN JA HYVINVOINNIN TUKEMINEN	13
4.1. Yhteinen vastuu ohjaustoiminnasta	13
4.2. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki	14
4.3. Opiskeluhoito	14
LUKU 5 OPPIMISEN ARVIOINTI JA PALAUTE SEKÄ TODISTUKSET LISÄOPETUKSESSA	15
5.1. Oppimista tukeva arviointikulttuuri	15
5.2. Osaamisen ja opintosuoritusten arviointi	16
5.3. Lisäopetuksessa käytettävät todistukset.....	17

LUKIJALLE – Mitä on lisäopetus?

Mitä sinulle tulee mieleen lisäopetuksesta? Millaisia kuvia? Kun nuori aloittaa lisäopetuksen, hän etsii ratkaisua. Jokaisen lisäopetuksen opiskelijan polku oman ratkaisun löytämiseen on aina yksilöllinen. Lisäopetus mahdollistaa lukuvuodeksi kartan tai pelikentän, jossa opiskelija etsii parhaita reittiä omiin jatko-opintoihin liittyviin unelmiin. Lisäopetus on osa nuoren omaa kasvua. Nuori saa tukea vahvuuksiensa ja voimavarojensa tunnistamiseen.

LUKU 1 LISÄOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN HELSINGISSÄ

1.1. Lisäopetuksen tehtävä

Helsingin kaupungin kouluissa on yksi yhteinen lisäopetuksen opetussuunnitelma.

Lisäopetus jatkaa perusopetuksen opetus- ja kasvatustehtävää. Lisäopetuksessa nuoret saavat valmiuksia jatko-opintoihin ja työelämään sekä elämänhallintaan. Jokainen etenee omien yksilöllisten tavoitteiden mukaan yhteisöllisesti oppien. Yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyys ovat tärkeitä tulevaisuuden taitoja. Lisäopetuksen tavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden laaja-alaista osaamista ilmiöpohjaisin menetelmin oppiainerajat ylittäen. Tämä edellyttää eri oppiaineiden opettajien välistä yhteistyötä.

Lisäopetuksessa opiskelija täydentää taitojaan ja tietojään. Opiskelija voi korottaa perusopetuksen päättötodistuksen arvosanoja. Lisäksi opiskelija voi suorittaa lukio-opintoja, ammatillisen koulutuksen opintoja ja muita opintoja sekä tutustua työelämään ja eri koulutusvaihtoehtoihin.

Yhteisöllinen oppiminen ja yksilöllisten oppimiskulkujen toteuttaminen edellyttää koulujen välistä yhteistyötä. Helsingin kaupungissa on lisäopetusta koordinoiva työryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti, ja jossa on edustajat lisäopetusta järjestävistä kouluista. Työryhmä seuraa, arvioi ja kehittää opetussuunnitelman toteutumista. Lisäopetuksen toteuttaminen onnistuneesti edellyttää kouluilta joustavia rakenteita toteuttaa yhteistyötä. Esimerkki tällaisesta rakenteesta on koulun sisäinen työryhmä tai tiimi.

Helsingissä lisäopetuksesta käytetään nimitystä lisäopetuksen ryhmä kymppiluokan sijaan.

Lisäopetuksessa oppimisympäristönä on koko kaupunki, ei yksittäinen luokka tai koulu.

Koulu tarkentaa toimintasuunnitelmassaan, miten se toteuttaa lisäopetuksen yhteistyötä kaupungin ja koulun tasolla.

1.2. Järjestämisen periaatteet

Lisäopetukseen voidaan ottaa opiskelijaksi nuori, joka on saanut perusopetuksen päättötodistuksen samana tai edellisenä vuonna¹. Muista opiskelijaksi ottamisen perusteista määrää Helsingin kaupungin opetuslautakunta vuosittain. Lisäopetusta järjestetään peruskouluissa ja Stadin ammattiopistossa. Lisäopetus kestää yhden lukuvuoden ja sen laajuus on vähintään 1100 tuntia². Helsingin lisäopetuksen työryhmä tarkentaa vuosittain, miten lisäopetus järjestetään lukuvuoden aikana.

Lisäopetuksen järjestämisessä huomioidaan valtakunnallinen ja Helsingin kaupungin opetussuunnitelma ja noudatetaan muita paikallisia suunnitelmia kuten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma³, tasa-

¹ Perusopetusasetus (852/1998) 3 § 2 mom.

² Perusopetuslaki (628/1998) 9 § 2 mom. ja perusopetusasetus 3 § 2 mom.

³ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 §, Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) 12 §

arvosuunnitelma, yhdenvertaisuussuunnitelma⁴ ja kasvatuskustelusuunnitelma. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen käytännön järjestämiseen liittyvissä asioissa sekä opiskeluhoollon linjauksissa noudatetaan perusopetuksen opetussuunnitelmaa.

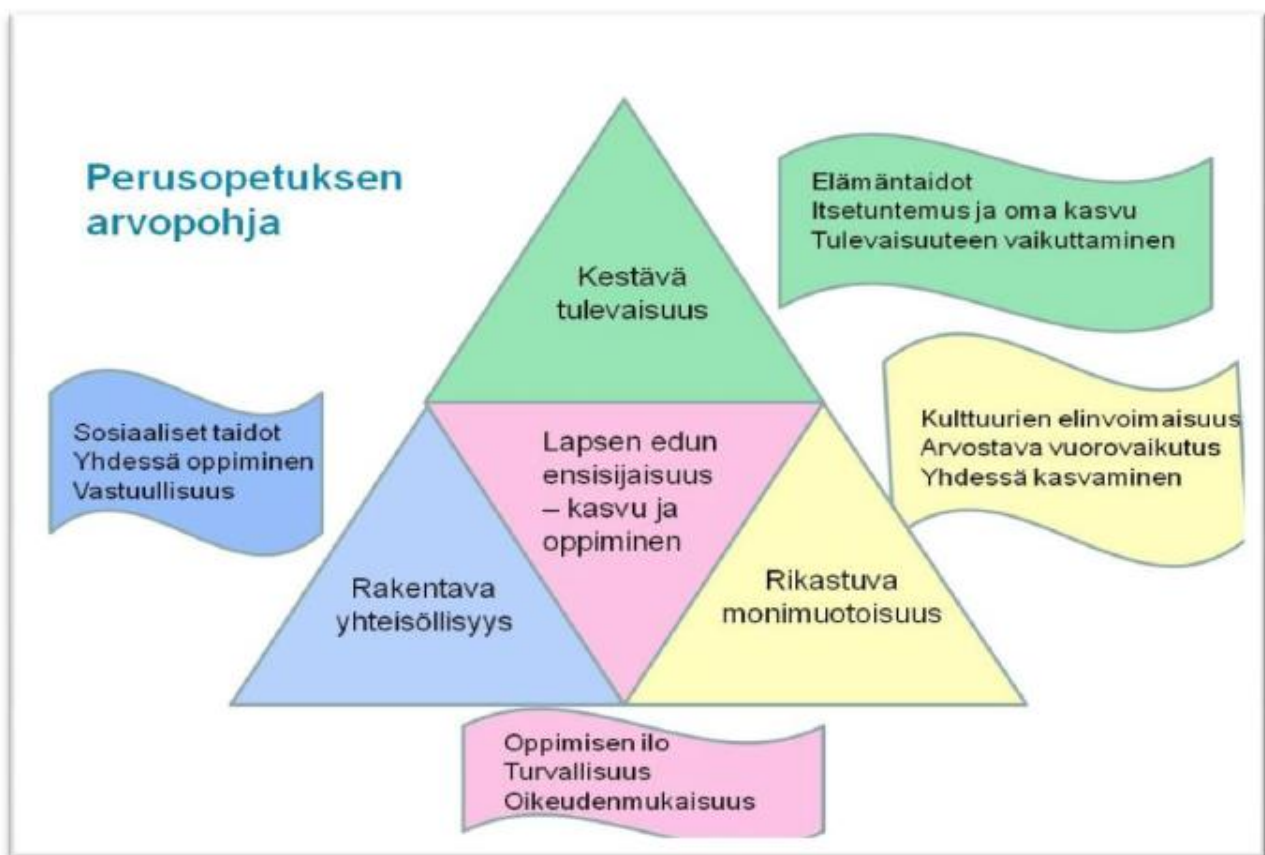
1.3. Opetuksen arvoperusta ja oppimiskäsitys

Lisäopetuksen järjestämistä ja toteuttamista ohjaa sama arvoperusta ja oppimiskäsitys kuin perusopetusta. Arvoperusta muodostuu valtakunnallisista peruseriaatteista ja Helsingin kaupungin perusopetuksen arvoperustasta. Neljä valtakunnallista peruseriaatetta ovat:

- Opiskelijan ainutlaatuisuus ja oikeus hyvään opetukseen
- Ihmisyys, sivistys, tasa-arvo ja demokratia
- Kulttuurinen moninaisuus rikkautena
- Kestävän elämäntavan välttämättömyys

Helsingin peruskoulujen yhteinen arvopohja koostuu neljästä osasta:

- Lapsen edun ensisijaisuus
- Kestävä tulevaisuus
- Rikastuva monimuotoisuus
- Rakentava yhteisöllisyys

⁴ Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) 4 §

Lisäopetuksessa opiskelumotivaation ja oppimaan oppimisen taitojen merkitys korostuu. Opiskelijoiden kanssa pohditaan, mikä on opiskelun merkitys omalle tulevaisuudelle ja ohjataan heitä arvioimaan omaa toimintaansa.

Lisäopetuksessa opiskelijoita ohjataan omaksumaan elinikäistä oppimista edistäviä toimintatapoja. Opetuksessa kiinnitetään huomiota työskentely- ja ajattelutaitojen sekä oppimisstrategioiden harjaannuttamiseen. Opiskelijoita innostetaan miettimään tulevaisuuden tavoitteitaan ja vahvistetaan heidän suuntautumistaan jatko-opintoihin.

LUKU 2 LISÄOPETUKSEN TAVOITTEET JA KESKEINEN SISÄLTÖ

2.1. Lisäopetuksen tavoitteet

Opetuksen ja kasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään perusopetuslaissa sekä tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Nämä tavoitteet ohjaavat myös lisäopetusta. Lisäopetuksessa noudatetaan valtioneuvoston asetuksessa määriteltäviä yleisiä tavoitteita ja lisäopetukselle säädettyä erityistä tavoitetta. Oppiainerajat ylittävän osaamisen tavoitteet ovat erityisen tärkeitä lisäopetuksessa.

Kasvu ihmisyyteen ja yhteiskunnan jäsenyyteen

Keskeisenä tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetus edistää kulttuurien sekä aatteellisten, maailmankatsomuksellisten ja uskonnollisten perinteiden sekä länsimaisen humanismin perinteen tuntemista ja ymmärtämistä. Elämän, toisten ihmisten ja luonnon kunnioittamisen rinnalla korostetaan ihmisarvon loukkaamattomuutta, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Helsingissä monikulttuurisuus on osa koulujen arkea.

Tarpeelliset tiedot ja taidot

Opetuksen keskeisenä tavoitteena on luoda perusta oppilaan laajan yleissivistyksen muodostumiselle sekä maailmankuvan avartumiselle. Tähän tarvitaan sekä eri tiedonalojen tietoja ja taitoja että tiedonalat läpileikkaavaa ja yhdistävää osaamista. Lisäopetuksessa vahvistetaan opiskelun perustaitoja, ajattelun taitoja ja arjen hallintaa. Opiskelijat rohkaistuvat hyödyntämään ja käyttämään digitalisaation mahdollisuuksia ja punnitsemaan riskejä globaalissa maailmassa.

Sivistyksen, tasa-arvoisuuden ja elinikäisen oppimisen edistäminen

Koulun toiminnan tulee vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä parantaa oppimaan oppimisen taitoja ja edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen. Sivistykseen nähdään kuuluvaksi myös yhteistyö ja vastuullisuus, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, kasvu hyviin tapoihin sekä kestävä kehityksen edistäminen. Lisäopetuksen opiskelija on keskellä muuntuvaa ja monimuotoista

kaupunkia sekä yhteiskuntaa. Opiskelijat rohkaistuvat näkemään helsinkiläisen kulttuurin moninaisuuden ja kansainvälisyyden voimavarana ja oman kasvun tukena.

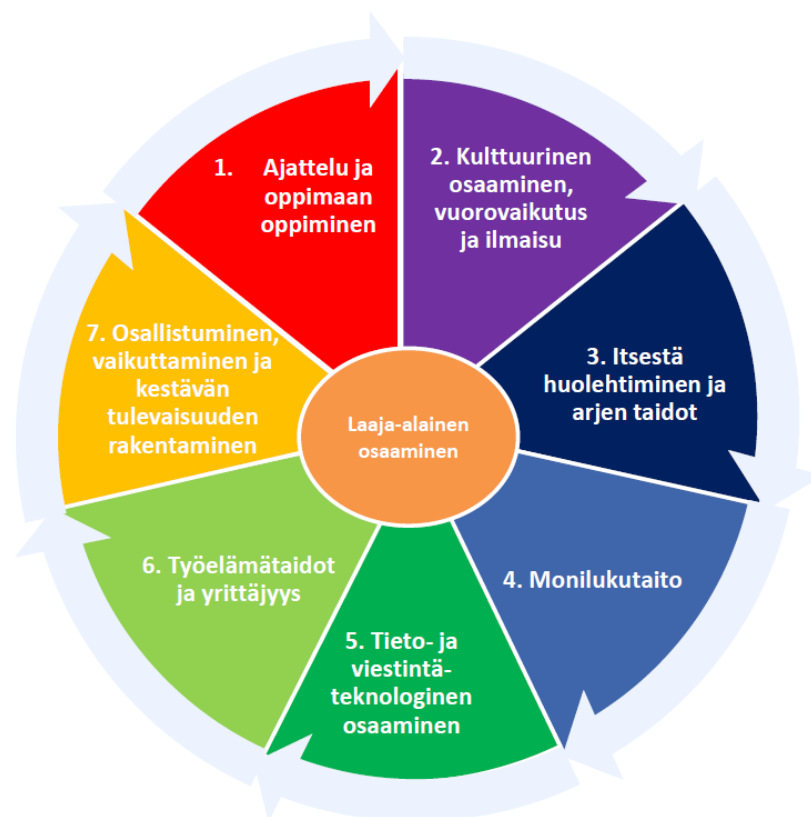
Lisäopetuksen erityinen tavoite

Lisäopetuksen erityisenä tavoitteena on kehittää nuoren valmiuksia uranvalintaan, parantaa edellytyksiä jatko-opintoihin sekä edistää elämäntaitoja.

Lisäopetuksessa on tärkeää vahvistaa opiskelijoiden itsetuntemusta ja itsetuntoa, yhdessä työskentelyn ja vuorovaikutuksen taitoja sekä oppimaan oppimisen taitoja. Helsingissä lisäopetuksessa korostuu monenlaisten oppimisympäristöjen hyödyntäminen sekä koulun ulkopuolella tapahtuva oppiminen. Tavoitteena on, että opiskelijan arjen hallinnan taidot vahvistuvat niin, että hän pärjää jatko-opinnoissa ja myöhemmin elämässään itsenäisesti.

Laaja-alainen osaaminen

Perusopetuksen tehtävänä on tarjota oppilaille mahdollisuus osaamisen monipuoliseen kehittämiseen. Laaja-alaisella osaamisella tarkoitetaan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostamaa kokonaisuutta. Opiskelu ja työnteke sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonrajat ylittävää osaamista. Opiskelussa painotetaan erilaisten ajattelun taitojen harjoittelua. Ajattelun ja oppimaan oppimisen taitoja kehitetään yksilöllisesti ja yhteisöllisesti. Perusopetukselle määritellyt laaja-alaisen osaamisen seitsemän osaamiskokonaisuutta ovat:

Lisäopetuksessa laaja-alaisen osaamisen kehittäminen on erityisen tärkeää. Laaja-alaiseen osaamiseen sisältyvät tiedot ja taidot vahvistavat edellytyksiä jatko-opintoihin ja työelämään. Samalla ne antavat välineitä oman elämän hallintaan sekä rakentavaan vuorovaikutukseen. Opiskelijoille annettava palaute sekä oppimisen ohjaus ja tuki vaikuttavat etenkin asenteisiin, motivaatioon ja tahtoon toimia. Opiskelijoita rohkaistaan tunnistamaan oma erityislaatunsa, omat vahvuutensa ja kehittymismahdollisuutensa sekä arvostamaan itseään.

Helsingissä lisäopetusryhmillä on hyvät mahdollisuudet työelämätaitojen ja yrittäjyyden sekä kulttuurisen osaamisen harjoitteluun koulun ulkopuolella. Tavoitteena on, että opiskelija tutustuu ja oppii suhtautumaan avoimesti uusiin mahdollisuuksiin, kulttuurin eri muotoihin ja erilaisiin ammatteihin.

Käpylän peruskoulun lisäluokkalaisten näkemyksiä oppimisesta sekä omasta ja yhteisestä vastuusta sen edistymisessä.

2.2. Lisäopetuksen keskeiset sisällöt

Lisäopetusta varten ei ole valtakunnallista tuntijakoa, joka määritteli, mitä oppiaineita lisäopetuksessa opetetaan ja miten opetustunnit jaetaan näiden oppiaineiden kesken. Lisäopetukseen ei myöskään

erikseen määritellä valtakunnallista oppimäärää eli opetettavien oppiaineiden tai muun opetuksen tavoitteita ja keskeisiä sisältöjä. Opetuksen lähtökohtana ovat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellyt ja Helsingin opetussuunnitelmassa tarkennetut laaja-alaisen osaamisen tavoitteet sekä eri oppiaineiden tavoitteet ja sisällöt. Kunkin opiskelijan osalta toteutuva sisältö täsmennetään henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa (katso alaluku 2.3).

Lisäopetuksen sisällön tulee tukea lisäopetukselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Opetuksen suunnittelussa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten sisällöt ja niiden toteuttamistavat lisäävät opiskelijoiden valmiuksia uranvalintaan, parantavat edellytyksiä jatko-opintoihin ja edistävät elämänhallintataitoja.

Lisäopetuksessa opiskelijalla on halutessaan mahdollisuus korottaa kaikkien perusopetuksen yhteisten oppiaineiden arvosanoja. Tämä edellyttää, että perusopetuksen yhteisten oppiaineiden osalta lisäopetuksessa kerrataan näille oppiaineille perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellyt ja paikallisessa opetussuunnitelmassa tarkennettuja sisältöjä. Keskeistä on, että opiskelijan perustietoihin ja -taitoihin ei jää aukkoja, jotka kaventavat jatko-opintomahdollisuuksia. Opiskelijalle voidaan tarjota mahdollisuus korottaa myös perusopetuksen valinnaisten oppiaineiden arvosanoja.

Opiskelijan ei ole välttämätöntä opiskella kaikkia perusopetuksen yhteisiä oppiaineita, vaan hän voi tarvittaessa keskittyä omien opiskelutarpeidensa ja jatko-opintojensa kannalta keskeisiin oppiaineisiin sekä muihin opintoihin. Opiskeltavat sisällöt kirjataan opiskelusuunnitelmaan, jonka opiskelija tekee yhdessä opinto-ohjaajan kanssa.

Lisäopetuksessa opiskelijan opintoihin sisältyy aina opinto-ohjausta. Opintoihin voi sisältyä

- perusopetuksen oppimäärään kuuluvia kaikille yhteisiä oppiaineita
- perusopetuksen tehtävän mukaisia, oppilaille valinnaisia oppiaineita
- monialaisia oppimiskokonaisuuksia ja niihin liittyviä projektitehtäviä
- opintokäyntejä
- lukio- ja ammatillisia opintoja sekä niihin valmistavia opintoja
- oppisopimuskoulutukseen tutustumista
- työelämässä suoritettavia ohjattuja opintoja ja työelämään tutustumista
- urheilu- tai muun harrastuksen, vapaaehtoistyön tai oman luovan työn kautta tapahtuvaa oppimista

Kaikista lisäopetuksen opintoihin sisältyvistä koulun ulkopuolisista suorituksista sovitaan etukäteen opiskelusuunnitelmassa ja niistä tulee tehdä merkintä opiskelijan todistukseen.

Helsingissä lisäopetusta järjestävät koulut tekevät yhteistyötä keskenään sekä toisen asteen oppilaitosten kanssa. Lisäopetuksen opiskelijat voivat esimerkiksi suorittaa opintoja toisessa lisäopetuksen toimipisteessä, ja lisäopetuksessa toimivat opettajat ja opinto-ohjaajat suunnittelevat toimintaa yhdessä. Kaikki lisäopetusta tarjoavat koulut järjestävät työelämäyhteistyötä.

2.3. Opiskelusuunnitelma

Lisäopetus edellyttää opiskelijoiden yksilöllistä ohjaamista. Koska lisäopetusta varten ei ole valtakunnallista oppimäärää, jokaiselle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen suunnitelma, jota kutsutaan opiskelusuunnitelmaksi. Koulu nimeää suunnitelman laadinnan vastuupettajan. Opiskelija laatii opiskelusuunnitelman yhdessä vastuuhenkilön kanssa. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa huoltajan kanssa. Suunnitelma ohjaa kunkin opiskelijan opintojen rakentumista ja etenemistä ja vahvistaa opiskelijan omaa suunnitelmallisuutta opiskelussa.

Suunnitelma laaditaan heti lisäopetusvuoden alussa. Opiskelusuunnitelman toteutumista seurataan koko lisäopetuksen ajan ja muutetaan tarvittaessa. Tärkeätä on huolehtia, että opiskelusuunnitelmaa tarkastellaan opiskelijan tulevaisuuden suunnitelmien näkökulmasta.

Opiskelusuunnitelman laatimisen lähtökohtina ovat opiskelijan vahvuudet, tarpeet ja tavoitteet sekä osaamisen taso lisäopetuksen alussa. Opiskelijan elämäntilanne sekä aiemmat oppimiskokemukset tulee ottaa huomioon. Opiskelusuunnitelman tarkoituksena on ohjata opiskelijan tiedollista ja taidollista sekä elämänhallintaan liittyvää kehittymistä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Opiskelusuunnitelmaan kirjataan

- opiskelijan opinto-ohjelma eli ne opinnot, joita opiskelija suorittaa lisäopetuksen aikana omassa koulussa, muissa oppilaitoksissa, työelämässä, järjestöissä tai muissa oppimisympäristöissä
- eri oppiaineiden ja muiden opintojen tuntimäärät
- tiedolliset ja taidolliset tavoitteet sekä osaamisen vahvuudet ja kehittämistarpeet
- suunnitelma jatko-opinnoista
- ohjaukselliset tavoitteet
- opiskelijan mahdollisesti tarvitsemat yleisen tuen tukitoimet
- opiskelusuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen seurannasta ensisijaisesti vastaavan opettajan nimi.

Opiskelusuunnitelmaan voidaan sisällyttää ajattelun ja oppimaan oppimisen opiskelutaitojen kehittämiseen sekä tarvittaessa opiskelijan hyvinvointiin ja elämänhallintaan liittyviä tavoitteita.

Opiskelusuunnitelman sijaan tehostettua tukea tarvitsevalle opiskelijalle laaditaan oppimissuunnitelma. Jos opiskelijalla on erityisen tuen tarve, hänelle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS.

LUKU 3 LISÄOPETUKSEN TOIMINTAKULTTUURI

3.1 Sujuva arki

Lisäopetuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavat samat periaatteet kuin perusopetuksessa.

Periaatteet ovat

- oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä
- hyvinvointi ja turvallinen arki
- vuorovaikutus ja monipuolinen työskentely
- kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus
- osallistuminen ja demokraattinen toiminta
- yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
- vastuu ympäristöstä ja kestävään tulevaisuuteen suuntautuminen

Lisäopetuksessa toimitaan oppivan yhteisön periaatteiden mukaisesti, jolloin dialogisuus, yhteisöllisyys, yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset ovat tärkeitä. Toiminta on johdonmukaisesti tavoitteisiin pyrkivää ja johtaminen kohdistuu oppimisen edellytyksistä huolehtimiseen. Vuorovaikutusta ja monipuolista työskentelyä käytetään suunnitelmallisesti oppimisen edistämiseen. Kulttuurinen moninaisuus ja erilaiset kielelliset lähtökohdat otetaan huomioon ja edistetään yhteisön kielitietoisuutta. Lisäopetuksessa luodaan edellytyksiä demokraattisen toiminnan harjoittelulle ja mallinnetaan ympäristövastuullista ja kestävään tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa.

Lisäopetuksen toimintakulttuurissa erityisen tärkeää on opiskelijoiden myönteistä ja realistista minäkuvaa vahvistava vuorovaikutus ja yhteistyö, ongelmien rakentava käsittely sekä huomion suuntaaminen myönteisiin ratkaisuihin. Toiminnan ja ilmapiirin kehittämisellä huolehditaan, että jokainen opiskelija voi kokea kuuluvansa yhteisöön, olevansa siinä tervetullut ja arvostettu ja voivansa toimia sen aktiivisena jäsenenä.

Toiminnassa huomioidaan opiskelijoiden kypsyminen ja varttuminen. Keskiöön nousee nuoren oman roolin ja identiteetin löytymisen prosessi. Ryhmissä toimittaessa harjaannutaan toisten huomioon ottamiseen sekä omien vahvuuksien hyödyntämiseen ja vertaistuen antamiseen ja vastaanottamiseen. Toiminnan selkeys, rauhallisuus, suunnitelmallisuus ja säännönmukaisuus tukevat elämänhallintataitoja. Samalla tarvitaan opiskelijoiden tarpeet huomioonottavaa joustavuutta ja toiminnan monipuolisuutta. Toiminnassa tulee olla käytänteet ja rakenteet yhteisöllisyyden kehittämiseen ja opiskelijoiden aktiivisen roolin vahvistamiseen. Käytännön osallistuminen ja vaikuttamisen kokemukset luovat edellytyksiä yhteiseen vastuunottoon kasvamiselle ja osallisuudelle.

3.2. Oppimisympäristöt ja työtavat

Oppimisympäristöjen ja työtapojen kehittämistä ohjaavat samat tavoitteet kuin perusopetuksessa. Lisäopetuksessa huolehditaan erityisesti siitä, että oppimisympäristöt ja työtavat ovat opiskelijoiden

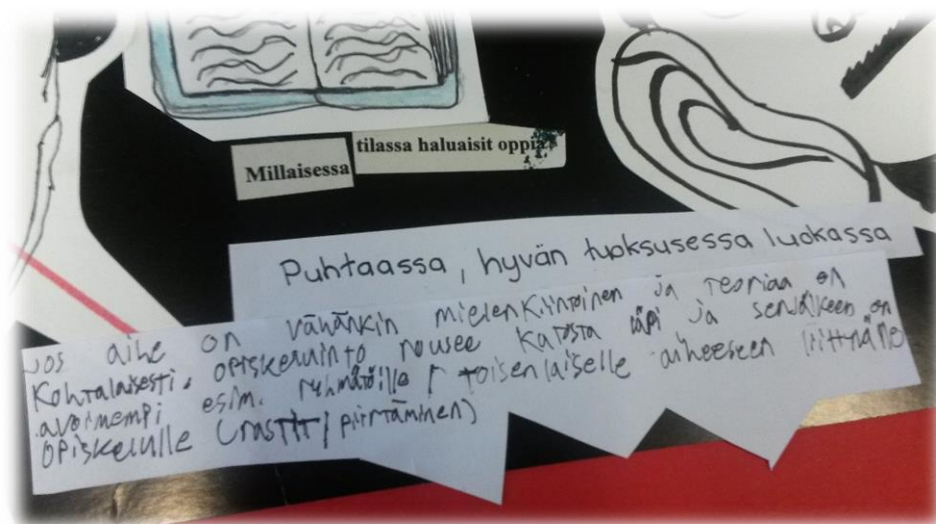
näkökulmasta kiinnostavia ja kannustavia, ja että ne monipuolisuudellaan vahvistavat opiskelumotivaatiota. Opiskelijoiden mahdolliset tuen tarpeet otetaan huomioon oppimisympäristöjen suunnittelussa ja työtapojen valinnassa. Oppimisympäristöissä hyödynnetään Helsingin monipuolisia mahdollisuuksia.

Lisäopetuksessa tärkeää ovat oppimisympäristöt, joissa opiskelijat tutustuvat työelämää tai suorittavat työpaikalla tapahtuvia opintoja. Opiskelijoiden turvallisuudesta sekä opintojen seuraamisesta ja ohjaamisesta samoin kuin palautteen antamisesta ja tuesta huolehditaan kaikissa opiskeluun liittyvissä ympäristöissä.

Työtapoja valittaessa lähtökohtina ovat opiskelijoiden edellytykset ja tarpeet, lisäopetukselle asetetut tavoitteet sekä opiskelijoiden opiskelusuunnitelmissa määritellyt henkilökohtaiset tavoitteet. Työtapojen valinnalla ja työskentelyn käytännönläheisyydellä luodaan edellytyksiä myönteisiin oppimiskokemuksiin ja vahvistetaan opiskelumotivaatiota. Huomiota kiinnitetään opiskelijoiden tietoihin ja taitoihin mahdollisesti jääneisiin aukkoihin aiemmilta opiskeluvuosilta ja etsitään yhdessä tapoja tieto- ja taitopohjan vahvistamiseen.

Eryteisesti lisäopetuksessa on tärkeää vahvistaa oppiaineiden välistä yhteistyötä ja ilmiöpohjaisuutta. Ilmiöpohjaisuus on väline toteuttaa laaja-alaista osaamista oppiainerajat ylittäen. Opiskelijat osallistuvat oppimiskokonaisuuksien suunnitteluun, työtapojen valintoihin ja arviointiin.

Tieto- ja viestintäteknologiaa käytetään tukemaan opiskelijoiden vuorovaikutus- ja työskentelytaitoja sekä tiedonhankinnan, muokkaamisen ja tuottamisen taitoja. Opiskelijoita kannustetaan omaan ilmaisuun ja luovaan tuottamiseen.

Käpylän peruskoulun opiskelijoiden näkemyksiä siitä, miten opiskelijat voivat tukea toistensa oppimista tai millaisessa opiskeluympäristössä oppii parhaiten.

3.3. Yhteistyö lisäopetuksessa

Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Yhteistyö huoltajien kanssa on tärkeää. Arvosanojen korottaminen, opiskelumotivaation ja -taitojen vahvistaminen sekä opintojen jatkamiseen liittyvien suunnitelmien tekeminen ovat haasteita, joissa opiskelija tarvitsee perheensä tukea. Opiskelun arvostaminen ja tukeminen on tärkeää myös opiskelijan hyvinvoinnin kannalta. Huoltajatapaamisia järjestetään tarvittaessa, ja sähköisen yhteydenpidon kodin ja koulun välillä tulee olla säännöllistä.

Lisäopetuksen alkaessa kartoitetaan oppilaan lähtötilanne ja tavoitteet, ja huoltajalle annetaan mahdollisuus osallistua alkukeskusteluun. Keskeiset tavoitteet kirjataan jokaiselle opiskelijalle laadittavaan opiskelusuunnitelmaan.

Lisäopetusta toteuttavien tahojen välinen yhteistyö

Helsingissä lisäopetusta järjestävät koulut tekevät säännöllistä yhteistyötä opetuksen ja ohjauksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Yhteistyötä koordinoi lisäopetuksen työryhmä, joka laatii vuosittaisen yhteistyösuunnitelman Helsingin lisäopetukseen.

Muut yhteistyötahot

Lisäopetuksessa voidaan toteuttaa työelämäjaksoja (TET), opiskelujaksoja muissa oppilaitoksissa tai erilaisia opintokäyntejä ja työpajoja. Lukio- ja ammattiopintoihin tutustutaan opiskelijoiden ja ryhmien mielenkiinnon mukaan.

Opintoihin sisältyy kulttuuriin ja lähiympäristöön liittyviä opintokäyntejä, opintoja tai projekteja, joita Helsingissä järjestävät myös esimerkiksi nuorisotoimi ja kulttuurikeskukset. Opinnot ovat yhtä merkittäviä kuin kouluilla tapahtuva oppiminen ja opiskelu.

Helsingissä on hyödynnettävissä laaja nivelvaiheen koulutustarjonta: ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus (VALMA), lukioon valmistava koulutus (LUVA) ja työpajatoiminta sekä oppisopimuskoulutus. Tarvittaessa opiskelija ohjataan lisäopetusta sopivampaan opiskeluvaihtoehtoon.

Opiskelijoiden ohjaamisessa tehdään yhteistyötä muiden ohjauspalveluiden kanssa.

3.4. Opiskelijoiden osallisuus

Lisäopetuksessa vahvistetaan opiskelijoiden osallisuutta. Opiskelijat saavat kokemuksia yhteistyöstä, osallistumisesta, vaikuttamisesta ja demokraattisesta toiminnasta arjen opiskelutilanteissa sekä yhteistä koulutyötä ja työympäristöä suunniteltaessa.

Lisäopetuksen opiskelijat kuuluvat oppilaskuntaan, jonka kautta heillä on mahdollisuus osallistua koulun toiminnan suunnitteluun. Opiskelijat voivat osallistua halutessaan myös kaupunkitasolla asioiden eteenpäin viemiseen Ruuti -vaikuttamisjärjestelmän kautta.

3.5. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Yksi kulttuurisen moninaisuuden ilmentymä on monikielisyys. Jokainen yhteisö ja yhteisön jäsen on monikielinen. Eri kielten käyttö rinnakkain koulun arjessa nähdään luontevana. Kielitietoisessa koulussa keskustellaan kieliin ja kieliyhteisöihin kohdistuvista asenteista ja ymmärretään kielen keskeinen merkitys oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan sosiaalistumisessa. Erilaiset identiteetit, kielet, uskonnot ja katsomukset elävät helsinkiläisessä koulussa vuorovaikutuksessa keskenään. Tavoitteena on tukea monikielisyyttä, sekä opettaa oppilaita arvostamaan moninaisuutta ja käymään kulttuurista dialogia.

Maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten opiskelijoiden opetuksen tavoitteiden asettamisessa ja sisältöjen valinnassa otetaan huomioon opiskelijoiden vaihteleva suomen kielen taito sekä aiemmin opitut tiedot ja taidot. Suomen kielen taitoa kehitetään kaikilla kielen käytön osa-alueilla. Opiskelijat harjoittelevat arkielämän konkreettisen kielen laajentamista käsitteellisen ajattelun kieleen. Tavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden vaativamman asiatekstin tuottamisen- ja ymmärtämisen taitoja sekä taitoa keskustella vaativista aiheista. Suomen kielen oppiminen tukee kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

LUKU 4 OPISKELIJAN OPINTOJEN JA HYVINVOINNIN TUKEMINEN

4.1. Yhteinen vastuu ohjaustoiminnasta

Opiskelijoiden kokonaisvaltainen ohjaus on kaikkien lisäopetuksen opiskelijoiden kanssa työskentelevien yhteinen tehtävä. Koska lisäopetus kestää vain lukuvuoden, on hyödyllistä, että koulussa ja oppilaitoksessa on erityinen tiimi, joka koordinoi opiskelijoiden asioita, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Opiskelijoiden tuntemusta lisää, jos tiimin jäsenet opettavat mahdollisimman monia oppiaineita. Lisäopetuksen opinto-ohjaus toteutetaan perusopetuksen oppilaanohjauksen periaatteiden mukaisesti. Koulun ja oppilaitoksen tehtävänä on tukea opiskelijoita siten, että he voivat onnistua opinnoissaan, motivoituvat jatkamaan opiskelua ja löytävät paikkansa seuraavan koulutusvaiheen opinnoissa.

Jokainen opiskelija tarvitsee opinnoissaan jatkuvaa myönteistä ja rakentavaa palautetta sekä onnistumisen kokemuksia. Oppilaan ohjauksen tehtävänä on tukea opiskelussa ja etenkin jatko-opiskelussa tarvittavien taitojen kehittymistä. Lisäopetusvuoden aikana on huolehdittava, että opiskelijan työelämäntuntemus lisääntyy ja että opiskelija pääsee tutustumaan erilaisiin ammatteihin ja koulutustarjontaan. Työelämäntuntemuksen lisääntyessä opiskelija voi paremmin pohtia omia

henkilökohtaisia opiskelu- ja uravaihtoehtojaan. Työelämään tutustumisen muodot voivat eri oppilailla olla erilaiset.

4.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Lisäopetuksessa oppimisen ja koulunkäynnin tuki toteutetaan perusopetuksen kolmiportaisen tuen periaatteiden mukaisesti. Opiskelijalla on oikeus riittävään tukeen heti tuen tarpeen ilmetessä⁵. Tämä merkitsee oikeutta perusopetuslain mukaisiin tukimuotoihin kuten tukiopetukseen, osa-aikaiseen erityisopetukseen, tulkki- ja avustajapalveluihin, erityisiin apuvälineisiin sekä erityisopetukseen. Käytettävät tukimuodot määritellään opiskelijan tarpeiden mukaisesti. Perusopetuksessa annettu tehostettu tuki on päättynyt ja erityisen tuen päätös on rauennut perusopetuksen päättyessä.

Yleinen tuki lisäopetuksessa

Lisäopetus on lähtökohtaisesti yksilöllistä ja joustavaa sekä kunkin opiskelijan omaan opiskelusuunnitelmaan perustuvaa. Jokaisen opiskelijan tuen tarve arvioidaan erikseen. Tuen ensimmäinen vaihe on yleinen tuki. Opiskelijan tarvitseman tuen järjestäminen ja tukimuodot kirjataan opiskelijalle laadittavaan opiskelusuunnitelmaan.

Tehostettu ja erityinen tuki lisäopetuksessa

Lisäopetuksessa opiskelijalla on mahdollisuus korottaa perusopetuksessa annettuja arvosanoja myös niissä oppiaineissa, joissa hänellä on ollut yksilöllistetty oppimäärä perusopetuksen aikana. Mikäli opiskelijan on tarpeen opiskella myös lisäopetuksessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan yhdessä tai useammassa oppiaineessa, erityisen tuen päätöksessä määrätään ne oppiaineet, jotka opiskelija opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti.

Opiskelijalla on oikeus tehostettuun ja erityiseen tukeen sitä tarvitessaan. Tehostettua tai erityistä tukea perusopetuksessa saaneen opiskelijan tarve tuen jatkamiseen lisäopetuksessa arvioidaan lisäopetuksen alkaessa. Erityisen tuen asiakirjojen laatimisen edellytyksenä on, että ryhmänohjaajat ja oppilashuoltohenkilöstö tekevät yhteistyötä ja huoltaja antaa suostumuksen asiakirjojen siirtymiseen lisäopetuksen kouluun. Oppilaan oma aktiivisuus ja kodin tuki tarvitaan jotta päästään onnistuneeseen lopputulokseen.

4.3 Opiskeluhoolto

Lisäopetuksen opiskeluhoillon järjestämistä ja toteuttamista koskevat samat periaatteet kuin perusopetuksen oppilashuoltoa. Kouluissa ja oppilaitoksissa on opiskeluhooltosuunnitelma. Opiskeluhoolto on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien ja opiskeluhoaltopalveluista vastaavien työntekijöiden yhteinen tehtävä.

⁵ Perusopetuslaki 30 § 1 mom. (642/2010)

Opiskeluhoiltoa toteutetaan sekä yhteisöllisenä että yksilökohtaisena. Yhteisöllinen opiskeluhoilto on osa lisäopetuksen toimintakulttuuria ja ensisijainen tapa toteuttaa opiskeluhoiltoa. Yhteisöllinen opiskeluhoilto on ennaltaehkäisevää ja sen tehtävänä on vahvistaa osallisuuden, turvallisuuden ja huolenpidon ilmapiiriä lisäopetuksessa. Yksilökohtaista opiskeluhoiltoa toteutetaan opiskelijan ja tarvittaessa huoltajan suostumuksella. Psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut ovat opiskelijan saatavilla ja ne järjestetään lain edellyttämässä määrääjassa.

Monialainen yhteistyö on lisäopetuksen opiskeluhoillossa tärkeää. Opiskeluhoilto järjestetään opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä siten, että siitä muodostuu toimiva kokonaisuus. Sitä toteutetaan yhteistyössä opiskelijan, huoltajan ja tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa. Opiskeluhoillon yhteistyö lisäopetuksessa on tärkeää erityisesti opiskelijan ohjauksessa, siirtymävaiheissa sekä jatko-opintojen yksilöllisessä suunnittelussa.

LUKU 5 OPPIMISEN ARVIOINTI JA PALAUTE SEKÄ TODISTUKSET LISÄOPETUKSESSA

5.1. Oppimista tukeva arviointikulttuuri

Lisäopetuksessa vallitsee oppimista tukeva, opiskelijoita eteenpäin kannustava ja vuorovaikutukseen perustuva arviointikulttuuri. Arviointikulttuuri rakennetaan osaksi lisäopetuksen toimintakulttuuria ja sen lähtökohtina ovat perusopetuksen arvoperusta ja käsitys oppimisesta.

Oppimista tukevan arviointikulttuurin keskeisiä piirteitä ovat

- rohkaiseva ja yrittämään kannustava ilmapiiri
- opiskelijoiden osallisuutta edistävä, keskustelevala ja vuorovaikutteinen toimintatapa
- opiskelijoiden ohjaaminen ymmärtämään omaa oppimisprosessiaan ja kehittämään itsearviointitaitojaan sekä edistymisen näkyväksi tekeminen koko oppimisprosessin ajan
- arvioinnin oikeudenmukaisuus ja eettisyys
- arvioinnin monipuolisuus
- arvioinnin avulla saadun tiedon hyödyntäminen koulutyön suunnittelussa.

Arvioinnin oikeudenmukaisuus ja eettisyys edellyttävät opiskelijoiden edistymisen ja osaamisen huolellista seurantaa ja tarkastelua suhteessa tavoitteisiin ja arviointikriteereihin sekä opiskelijoita kunnioittavaa palautteen antoa. Lisäopetuksessa keskeistä on jokaisen opiskelijan oppimisen ohjaaminen sekä motivointi ja kannustaminen. Opiskelijoiden on tärkeää saada onnistumisen kokemuksia opiskelussaan.

Opettaja nivoo arvioinnin osaksi opetusta ja ohjausta. Opettajan antama palaute on luonteeltaan laadullista ja kuvailevaa, oppimisen solmukohtia analysoivaa ja ratkovaa vuorovaikutusta. Opiskelijoita ohjataan palautteen avulla tiedostamaan ja myös itse ohjaamaan omaa oppimistaan sekä käyttämään

onnistumista parantavia oppimisstrategioita. Opettajan tehtävänä on kehittää opiskelijoiden edellytyksiä itsearviointiin ja opettaa itsearviointitaitoja. Opiskelijoiden itsearviointitaitoihin sisältyvät erityisesti heidän valmiutensa asettaa opiskelulle tavoitteita, tarkastella ja ohjata omaa työskentelyään, tunnistaa edistymistään sekä suunnitella tulevaisuuttaan.

Lisäopetuksessa on tärkeätä, että opiskelijat voivat osoittaa osaamistaan monipuolisesti heille soveltuvien tavoin. Tämä edellyttää, että opettaja kokoaa tietoa opiskelijoiden edistymisestä oppimisen eri osa-alueilla monenlaisin menetelmin ja erilaisissa oppimistilanteissa. Erilaisissa näyttö- ja koetilanteissa varmistetaan tehtäväksiannon ymmärtäminen, riittävä aika, tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämisen mahdollisuudet, opiskelijoiden mahdollisesti tarvitsemien apuvälineiden saatavuus sekä tarvittavat avustajapalvelut. Opiskelijan oppimisvaikeudet ja puutteellinen opetuskielen hallinta otetaan huomioon näyttö- ja koetilanteita suunniteltaessa ja toteutettaessa.

5.2. Osaamisen ja opintosuoritusten arviointi

Lisäopetuksessa osaamisen ja opintosuoritusten arviointi sekä palautteen antaminen opiskelijoille perustuvat asetettuihin tavoitteisiin. Opiskelijoiden osaamista tai suorituksia ei vertailla keskenään, eikä arviointi kohdistu henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai temperamenttiin.

Perusopetuksen oppimäärään kuuluvissa yhteisissä oppiaineissa todistuksin annettavan arvioinnin tulee perustua näiden oppiaineiden oppimäärien valtakunnallisiin tavoitteisiin sekä päättöarvioinnin kriteereihin, jotka Opetushallitus on määritellyt perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Yhteisten oppiaineiden arvioinnissa ja todistusmerkinnöissä noudatetaan muutoinkin, mitä asiasta on päättöarviointia koskien päätetty perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Mikäli opiskelijalle on perusopetuksen aikana tehty erityisen tuen päätös, jossa jonkin oppiaineen oppimäärä on yksilöllistetty, ja mikäli yksilöllistämistä on erityisen tuen päätöksessä jatkettu lisäopetuksen alkaessa, arvioidaan opiskelijan osaamista ja suoriutumista tässä oppiaineessa suhteessa HOJKSissa määriteltyihin yksilöllistettyihin tavoitteisiin. Tällöin saatu arvosana tai arvio varustetaan tähdellä (*).

Valinnaisten oppiaineiden arvioinnissa ja todistusmerkinnöissä noudatetaan, mitä näiden aineiden arvioinnista on perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa päättöarviointia koskien päätetty.

Muissa opinnoissa arviointi perustuu Helsingin opetussuunnitelmassa tai opiskelijan opiskelusuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Näissä opinnoissa todistusarviointi annetaan sanallisena arviona.

Lisäopetuksen opiskelijan suoriutuminen opinnoistaan on hyväksytty, jos hän saa opiskelemistaan perusopetuksen yhteisistä oppiaineista, valinnaisten aineiden opinnoista ja muista opinnoista vähintään todistusarvosanan viisi (5) tai sanallisen arvion ”hyväksytty”.

Mahdollisesti tulossa olevasta hylätystä todistusarvosanasta tai -arvioista tulee kertoa opiskelijalle ja hänen huoltajalleen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Samassa yhteydessä voidaan selvittää tuen tarve ja suunnitella mahdollinen tuki. Opiskelijan opinto-ohjelmaa voidaan tarvittaessa myös tarkistaa ja

muuttaa yhteistyössä opiskelijan ja huoltajan kanssa. Opiskelijalle, jonka lukuvuoden suoriutuminen suhteessa tavoitteisiin on jossakin oppiaineessa tai muissa vastaavissa opinnoissa hylätty (numeroarvosana neljä tai sanallinen arvio ”hylätty”), tulee varata mahdollisuus erillisessä kokeessa osoittaa saavuttaneensa hyväksyttävät tiedot ja taidot. Jos hylätty suoritus koskee muunlaisia opintoja, esimerkiksi työelämään tutustumista, voidaan erillinen koe toteuttaa myös antamalla opiskelijalle tarkoitukseen soveltuvia tehtäviä, joiden hyväksytty suorittaminen korvaa hylätyt opinnot. Mahdollisuus erilliseen kokeeseen ja korvaaviin tehtäviin voidaan antaa joko lukuvuoden aikana tai lukuvuoden koulutyön päätyttyä.

Helsingin lisäopetuksessa väliarviointi toteutetaan opiskelijan ja opettajan sekä mahdollisuuksien mukaan huoltajien yhteisenä arviointikeskusteluna.

5.3. Lisäopetuksessa käytettävät todistukset

Lisäopetuksessa käytettävät todistukset ovat

- Välitodistus tarvittaessa jatko-opintoihin pyrkimistä varten
- Todistus lisäopetuksen suorittamisesta: annetaan opiskelijalle, joka on suorittanut kaikki opinnot hyväksytysti (vähintään numeroarvosana 5 tai sanallinen arvio ”hyväksytty”)
- Todistus lisäopetuksessa suoritetuista opinnoista: annetaan opiskelijalle, joka on suorittanut vain osan opinnoista hyväksytysti tai keskeyttänyt opintonsa

Lisäopetuksessa käytettäviin todistuksiin merkitään

- todistuksen nimi
- opiskelijan nimi ja henkilötunnus
- opetuksen järjestäjän ja koulun nimi
- rehtorin allekirjoitus
- lukuvuosi ja todistuksen antamispäivämäärä
- maininta, että todistus on Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymien opetussuunnitelman perusteiden mukainen.

Arviota opiskelijan käyttäytymisestä ei merkitä todistuksiin.

Mikäli osa opiskelijan opinnoista on tapahtunut muussa oppilaitoksessa, työpaikalla tai työpaikkaan rinnastettavassa muussa paikassa, tulee siitä tehdä merkintä todistuksiin.

Uskonnon ja elämänskatsomustiedon arvio tai arvosana merkitään lisäopetuksessa käytettäviin todistuksiin muodossa ”uskonto/elämänskatsomustieto” erittelemättä sitä, kumpaa oppiainetta oppilas on opiskellut. Oppilaan opiskelemaa uskonnon oppimäärää ei merkitä todistuksiin. Jos oppilas saa oman uskonnon opetusta, hänen saamansa arvio merkitään todistuksiin, mikäli kyseinen opetus on

perusopetuksen järjestäjän antamaa. Uskonnollisen yhdyskunnan antamasta opetuksesta mahdollisesti saatua arvosanaa ei merkitä todistuksiin.

Yksilöllistettyjen oppimäärien mukaisesti opiskeluissa oppiaineissa voidaan todistuksissa käyttää numeroarvioinnin sijasta sanallista arviota. Toiminta-alueittain opiskeltaessa käytetään sanallista arviointia. Sanallisesta arviosta on käytävä ilmi, onko oppilaan suoritus hyväksytty vai hylätty. Jos erityisen tuen päätöksessä on päätetty, että oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, varustetaan kyseisen oppiaineen numeroarvosana sekä sanallinen arvio tähdellä (*). Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä (*) merkityt oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan.

Opiskelijalle tulee antaa tarvittaessa jatko-opintoihin pyrkimistä varten välitodistus.

Opiskelija saa pyynnöstä todistuksen liitteen, jossa arvioidaan hänen työskentelyään ja käyttäytymistään lisäopetuksessa. Todistuksen liitteenä voi olla myös:

- tarkempia tietoja oppilaan opinto-ohjelmasta ja opinnoissa menestymisestä
- seloste muissa oppilaitoksissa suoritetuista opinnoista
- arvio työpaikalla tapahtuneesta oppimisesta sekä kuvaus opiskelijan työtehtävistä
- seloste opiskelijan harrastuksista.

Liitteestä ei tule merkintää todistukseen.

Todistus koko lisäopetuksen suorittamisesta

Mikäli opiskelija suorittaa hyväksytysti kaikki opinto-ohjelmaansa kuuluvat opinnot, annetaan hänelle todistus lisäopetuksen suorittamisesta.

Todistukseen sisällytetään kohta Lisäopetuksen aikana suoritettut opinnot. Tähän merkitään opiskelijan opinto-ohjelma ja oppiaineittain tai aineryhmittäin arvio kaikista lisäopetuksessa suoritetuista opinnoista. Tähän merkitään myös ne perusopetuksen yhteiset ja valinnaiset oppiaineet, jotka opiskelija on suorittanut hyväksytysti lisäopetuksen aikana, mutta joissa hän ei ole korottanut perusopetuksen päättötodistuksessa saamaansa arvosanaa.

Todistukseen sisällytetään tarvittaessa erikseen kohta Perusopetuksen päättöarvosanojen korottaminen. Jos opiskelijan lisäopetuksessa saama uusi arvosana perusopetuksen yhteisissä tai valinnaisissa oppiaineissa on korkeampi kuin perusopetuksen päättöarvosana, se merkitään tähän.

Todistus lisäopetuksessa suoritetuista opinnoista

Mikäli opiskelija suorittaa vain osan opinto-ohjelmaansa kuuluneista opinnoista hyväksytysti tai keskeyttää opintonsa, annetaan hänelle Todistus lisäopetuksessa suoritetuista opinnoista.

Opiskelijan hyväksytysti suorittamat opinnot merkitään kohtaan Lisäopetuksen aikana suoritettut opinnot. Tähän merkitään myös ne perusopetuksen yhteiset ja valinnaiset oppiaineet, jotka opiskelija on

suorittanut hyväksytysti lisäopetuksen aikana, mutta joissa hän ei ole korottanut perusopetuksen päättötodistuksessa saamaansa arvosanaa.

Jos opiskelija on korottanut jonkin perusopetuksen yhteisen tai valinnaisen oppiaineen arvosanaa, se merkitään todistuksessa kohtaan Perusopetuksen päättöarvosanojen korottaminen.

Muissa kuin kaikille yhteisissä tai valinnaisissa opinnoissa käytetään sanallista arviointia.